

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. Het zal u niet verbazen – gezien het jaarthema ‘Toonbeeld van barmhartigheid’ – als ik uw aandacht vanmorgen vooral vraag voor de *eerste* zin van de nieuwtestamentische lezing, dus voor Jezus oproep om barmhartig te zijn: ‘Weest barmhartig, zoals uw Vader barmhartig is’. Toch wil ik eerst met u naar de oudtestamentische lezing naar kijken, naar het verhaal over de volkstelling die David niet had moeten uitvoeren (2 Sam. 24,1-14). Het gaat mij in het bijzonder om die *laatste* zin (van de oudtestamentische lezing), de uitspraak van David gedaan tot Gad: ‘Laat mij toch vallen in de hand van de Heer, want zijn barmhartigheid is groot, maar laat mij niet vallen in de hand der mensen.’ Waar het eerste deel van de uitspraak ‘Laat mij toch vallen in de hand van de Heer, wel een fundering krijgt: ‘want zijn barmhartigheid is groot’, daar gebeurt dat niet in het tweede deel van de uitspraak: ‘Laat mij toch niet vallen in de handen van de mensen’. Het mag duidelijk zijn dat David weinig vertrouwen heeft dat *mensen* barmhartig zijn. Zijn beeld – of moet je zeggen zijn kennis? – is dat mensen onbarmhartig zijn, maar dat hoeft je niet altijd expliciet te zeggen. De suggestie oproepen is al genoeg.

Jezus zal later een soortgelijke uitspraak doen in een parabel in de Gemeenterede. Dan heeft hij het eerst over de Heer (= God), die barmhartig is, en vervolgens over een dienstknecht, een mens, die geen enkel erbarmen heeft met zijn mededienstknecht (Mat. 18,22-35). Dat is het beeld dat eigenlijk steeds in de Schrift naar voren komt. We zagen dat al in de eerste dienst over het jaarthema: de barmhartigheid als zijnde het eerste woord dat valt als het over God gaat, maar er is in de Schrift maar minimaal sprake van barmhartigheid van mensen. Blijkbaar spreekt die niet zo vanzelf als we misschien wel denken. En vandaar ook die oproep van Jezus ‘Weest barmhartig, zoals uw Vader barmhartig is.’ Dat Jezus mensen daartoe oproept, laat zich alleen maar verklaren vanuit de situatie dat menselijke barmhartigheid bepaald geen vanzelfsprekendheid is. zijn. Was ze dat wel, dan was de oproep niet nodig!

2. Hoe dat komt dat barmhartigheid van de kant van de mens geen vanzelfsprekendheid is? Dat heeft te maken met (het feit dat wij vaak denken en handelen vanuit) het vergeldingsdenken. Daarop is barmhartigheid een inbreuk! Die gaat daar niet in mee, in dat vergeldingsdenken.

Jezus’ oproep lijkt mij dan ook van essentieel belang te zijn, juist ook vandaag de dag, waar het vergeldingsdenken de laatste tien/twintig jaar zo sterk op de voorgrond staat. Denkt u maar aan het feit dat rechters worden opgeroepen om veel harder te straffen dan tien/twintig jaar geleden. Denkt u maar aan de hardheid die onze samenleving steeds meer kenmerkt.

Een ouderwets woord noemen we het. En dat doen we trouwens al heel lang om ‘barmhartig’ en ‘barmhartigheid’ een ouderwets woord te vinden, zo ontdekte ik in mijn bezig zijn met dit onderwerp. Maar hebben we ook in de gaten dat als we woord niet meer in onze taal gebruiken dat dan ook heel makkelijk de achterliggende zaak, de barmhartigheid zelf, ook wel eens uit onze samenleving zou kunnen gaan verdwijnen. We dienen er als kerk m.i. alles aan te doen om dit woord hoog te houden. Dat allereerst, maar ook om steeds weer opnieuw te laten zien dat het hier om een kernwaarde gaat van de christelijke traditie. We zouden er veel meer voor moeten gaan staan, zou ik zeggen, dan schamper over dit woord te doen.

3. Ik wil u met u nader/preciezer naar deze oproep van Jezus kijken. De oproep is om verschillende redenen bijzonder. Allereerst al in taal, want Lucas gebruikt hier twee keer, in het eerste en in het tweede deel van de zin, een woord dat alleen maar hier voorkomt.

Verder gebruikt hij dit woord nergens, noch in zijn evangelie, noch in Handelingen. Ik begrijp dat ik nu de suggestie wek dat in het Lucasevangelie verder nergens het woord 'barmhartigheid' voorkomt.

Nu moet u weten dat wij in onze taal dan verschillende woorden mogen hebben voor ongeveer hetzelfde: barmhartigheid, mededogen, compassie, ontferming. In het Grieks is dat niet anders, Lucas gebruikt drie verschillende termen. Ik zal ze direct voor u vertalen: ontferming (1), barmhartig (2) en medelijden of compassie (3). En dan moet u weten dat hij een eigen woord heeft om de goddelijke ontferming mee tot uitdrukking te brengen, en een eigen woord voor de menselijke ontferming. U kent dat laatste woord allemaal wel, omdat het Griekse woord schuilgaat in ons woord 'aalmoes', dat een verbastering is van het Griekse woord *eleèmosunè*. Dus eigenlijk gaat het om vier woorden.

Het woord dat Lucas hier in 6,36 gebruikt, laat zich het beste vertalen met 'barmhartig'. Strikt genomen is in het Lucasevangelie is alleen hier sprake van barmhartigheid. Lucas gebruikt hier het woord dat in de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament, de vertaling is van het Hebreeuwse woord 'barmhartig'. Het is dat woord 'barmhartig' dat in het Oude Testament steeds gebruikt wordt als omschrijving van God. Het is tot die goddelijke barmhartigheid dat wij hier worden opgeroepen.

4. Ik moet hieraan nog wat toevoegen. Want je mag deze oproep wel een sleuteltekst noemen waar het gaat om het thema 'barmhartigheid'. De oproep staat namelijk precies in tussen het spreken over de goddelijke ontferming aan de ene kant en het spreken over de menselijke ontferming aan de andere kant. Zo begint Lucas: met de goddelijke ontferming, verderop in het evangelie komt de menselijke ontferming aan de orde. En precies daartussen staat deze oproep als een verbinding tussen het één: de goddelijke ontferming en het ander: de menselijke ontferming.

Ik moet u op een derde bijzonderheid wijzen, want waar je in het Lucasevangelie steeds hoort van betoonde goddelijke ontferming is dat niet het geval bij de menselijke ontferming. Daar worden mensen steeds toe opgeroepen. En precies datzelfde is hier ook het geval. Er is een verschil. Hier gaat het eerst over de menselijke barmhartigheid en vervolgens over de goddelijke barmhartigheid, maar de overeenkomst zit erin dat je ook te horen krijgt dat de Vader barmhartig *is*, en dat de mensen daartoe moeten worden opgeroepen: 'Weest barmhartig'.

Ja, zo zeg ik dat wel: 'weest barmhartig'. Zo kan je het ook in alle vertalingen vinden. Maar eigenlijk staat het er nog wat spannender, zowel wat het werkwoord betreft als ook wat het bijvoeglijk naamwoord betreft. Letterlijk staat er: 'Wordt barmhartigen, zoals uw Vader barmhartig is!' De oproep maakt zo nog meer duidelijk dat de barmhartigheid van menselijke kant bepaald geen vanzelfsprekendheid is. Moet je nu zeggen: wat kent Jezus de mens goed? Of moet je zeggen: wat heeft hij een negatief beeld van de mens, als het om barmhartigheid gaat? U mag kiezen.

5. Gemeente, op een vierde bijzonderheid wil ik nog wijzen, maar daarvoor moet ik u met naar de tekst, want u hebt dat zostraks toen die zin voorgelezen werd, niet kunnen horen. Als u in de Nieuwe Bijbelvertaling, maar ook in de NBG-vertaling, en eigenlijk wel in alle Nederlandse vertalingen, dan ziet u het woord 'vader' met een hoofdletter geschreven. En toen u het hoorde, hebt u het waarschijnlijk ook direct verstaan als dat het met een hoofdletter geschreven staat, en dus over God de Vader gaat.

Maar de tekst zelf is toch nog wel wat spannender. De Griekse tekst kent geen hoofdletters voor woorden voor God, en dat is hier ook niet het geval. Maar dat maakt het hier wel een stuk spannender of ongewisser, wat zal ik zeggen? En dat zorgt ervoor dat als je met de tekst zelf in aanraking komt, je toch gedwongen wordt om na te denken: om welke vader gaat het hier? Je biologische vader of gaat het hier om God de vader. Het is dezelfde kwestie

die aan de orde komt in het verhaal van de twaalfjarige Jezus in de tempel, toen Jezus tegen zijn moeder zei: 'Moet ik niet zijn onder die van mijn vader?' (Luc. 2,40-52) Het onbegrip dat bij de ouders plaatsvond, zal ook te maken hebben: met de vraag: over welke vader heeft hij het hier?

Dat is het ene waarover ik het met u wilde hebben, het andere is: hoort u, hoe warm Jezus hier tot zijn leerlingen spreekt, en dan ook tot ons. Hij heeft het over 'uw Vader', waar hij het vlak daarvoor nog over de Allerhoogste had. Daarmee, met dat woord Vader wordt automatisch ook iets over ons gezegd, en wel dat wij zijn kinderen zijn. Hij, onze Vader en wij zijn kinderen. Kijk dat is wat hij zoekt, dat is wat hij wil bereiken: dat het in de barmhartigheid 'zo kind, zo Vader' wordt. Hij is het al, wij moeten het nog worden.

Prachtig toch aan de ene kant die warmte: 'zoals Uw Vader barmhartig is', en aan de andere kant die stevigheid die in de formulering van de oproep doorklinkt: 'Wordt barmhartigen!'

6. Nog voor één ding vraag ik uw aandacht. Want het mag dan met een stevige oproep aan ons beginnen, maar daarbij blijft het niet. Het is ook goed om te weten dat de oproep ook een slot, een rustpunt bezit. Het is het rustpunt van ons hart: 'zoals uw Vader barmhartig is.' Zijn, Gods barmhartigheid is dus wel het gegeven, het vaste gegeven voor die oproep. Iets om steeds bij de uitvoering te bedenken: 'zoals onze Vader barmhartig is'.

Want dat zoekt onze Heer te voorkomen: dat die barmhartigheid bij ons eindigt en niet verder de wereld ingaat. Daartoe roept hij ons op. Dat wij aan die oproep gehoor zullen geven om zo de barmhartigheid een vast element van onze samenleving te laten zijn. Het is aan ons om Hem een trotse Vader te laten zijn!

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

*5^e Zondag na Pinksteren, 9 juli 2017
Bosbeskapel, Den Haag-Zuidwest
ds. Nico Riemersma*